

спроможності вітчизняного банківського сектору мають стати:

- укрупнення вітчизняних банківських установ шляхом злиття та поглинань, підвищення рівня їх капіталізації та збільшення сукупних активів окремих банків і банківської системи в цілому;
- сприяння розвитку реального сектору економіки за участю національних банків;
- участь банків в міжнародних банківських консорціумах, створення альянсів з транснаціональними банками;
- розширення діяльності банків у сфері міжнародного бізнесу, вихід банків на міжнародні фінансові ринки, відкриття філій банків за кордоном;
- збереження державних банків на ринку банківських послуг, завданням яких має стати фінансування пріоритетних державних проектів, збільшення їх капіталізації;
- посилення контролю за діяльністю банків, що сприятиме оптимізації ризиків банківської діяль-

ності та запобіганню виникнення системних фінансових криз.

Напрямами підвищення ефективності функціонування банківської системи на мікрорівні є:

- підвищення капіталізації банківського сектору;
- удосконалення організаційної структури банківської системи;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків порівняно з іноземними фінансовими установами;
- посилення контролю ризик-менеджменту у банках.

Ефективне функціонування банківської системи на таких засадах забезпечить зростання її конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках банківських послуг та вирішення однієї із найгостріших проблем - розриву її із розвитком реального сектору економіки.

Література

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. № 2121-III (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 5-6. - Ст. 30.
2. Закон України "Про Національний банк України" від 20 травня 1999 р. № 679-XIV (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 29. - Ст. 238.
3. Статистичний бюлетень Національного банку України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Показники діяльності банківської системи України. URL: http://ukrstat.org/uk/operativ/.../pdsu_u.html
5. Офіційний сайт асоціації українських банків. URL: <http://aub.org.ua/>
6. Постанова Правління Національного банку України «Про регулювання грошово-кредитного ринку» від 14.04.2014 № 212. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
7. Тарасова О. В. Проблеми формування капіталу підприємств корпоративного сектору економіки / О. В. Тарасова // Економіка харчової промисловості. - № 1(9). - 2011. - С. 40-44.

УДК [005:504.064]:664.8

СКЛЯР Л.Б., канд. екон. наук, доцент
Одеська національна академія харчових технологій

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Розглянуто класифікаційні ознаки економіко-екологічного аналізу. Визначено методологічні принципи побудови економіко-екологічного аналізу. Здійснено уточнення поняття економіко-екологічного аналізу як інструменту екологізації виробництва.

Ключові слова: економіко-екологічний аналіз, методологічні принципи, інструмент екологізації

Are considered classification criteria of economic and ecological analysis. Defined methodological principles of economic and ecological analysis. Done clarify the concept of economic and ecological analysis as an tools ecologization production.

Keywords: economic and the ecological analysis, methodological principles and tools ecologization

Вступ. Господарська діяльність сучасних підприємств – це сукупність виробничої, торгової, фінансової та інших видів діяльності. Її результати залежать від комплексного впливу економічних, техніко-технологічних, соціальних, екологічних та інших процесів, які знаходяться в різних ступенях зв'язку між собою і підсумковими показниками. Розкрити причини та умови, які породжують ці взаємозв'язки, їх взаємодії і спрямованості можливо тільки з допомогою комплексного аналізу господарської діяльнос-

ті. Саме він здатний забезпечити належну ефективність управлінських рішень.

На жаль, до сьогодні на нормативно-правовому рівні відсутнє єдине трактування та розкриття сутності економіко-екологічного аналізу та його складових.

Окремі автори, зокрема Гончарук Т.І., Кирсанова Т.А., ототожнюють поняття економіко-екологічного аналізу з такими поняттями, як екологічна експертиза, еко-аудит [1, 2]. Такі дослідники, як Ки-

таєв О.В., Кобушко І.М., визнаючи необхідність оцінки природоохоронної діяльності на рівні підприємства, наголошують на необхідності екологізації вже існуючих економічних показників [3, 4].

Під економіко-екологічним аналізом найчастіше розуміється сукупність розрахунково-аналітичних методів, прийомів і способів, що дозволяють за допомогою сукупності систематизованих показників врахувати взаємовплив і взаємодії підприємств і довкілля [5]. Однак потрібно підкреслити, що на державному рівні він дає можливість зіставити шкоду, якої зазнає навколишнє середовище, з розмі-

ром екологічного податку, який сплачує підприємство, визначити ступінь покриття втрат природи. Тому необхідно уточнити це поняття.

Постановка завдання. Основним завданням даного дослідження є уточнення поняття економіко-екологічного аналізу та визначення методологічних принципів його побудови.

Результати. Провідні фахівці в області управлінського обліку та аналізу відводять важливе місце класифікації видів економічного аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація видів економічного аналізу

Класифікаційні ознаки Види аналізу по об'єктах управління	За часом проведення (охопленням аналізованого періоду)			За галузевою ознакою		За рівнем управління		За змістом програми		За охопленням об'єктів аналізу		Стосовно користувачів інформації	
	Перспективний	Оперативний	Ретроспективний	Галузевий	Міжгалузевий	Мікроекономічний	Макроекономічний	Комплексний	Тематичний	Узільний	Вибірковий	зовнішній	внутрішній
Техніко-економічний	+			+		+		+	+		+	+	+
Фінансовий	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+
Економічно-статистичний			+	+	+		+	+	+		+	+	+
Соціально-вартісний	+		+		+		+	+	+		+	+	+
Функціонально-економічний	+			+		+	+	+	+		+	+	+
Економіко-екологічний	+	+	+	+		+		+	+		+	+	+

Джерело: узагальнено на підставі [6]

Виходячи з особливостей об'єкта управління, один вид аналізу охоплює всі економічні показники у взаємозв'язку з техніко-технологічними, інший – економічні у взаємозв'язку з соціальними і так далі. Проте до цих пір дуже слабо досліджено причинно-наслідкові зв'язки економіко-екологічних процесів, що викликаються діяльністю підприємства, та їх

вплив на результативні показники. Відзначимо, що в науковій літературі при імплементації екологічного чинника в методику проведення економічного аналізу систем екологічного управління використовують різні підходи [7, 8, 9].

Узагальним трактування дослідниками поняття економіко-екологічного аналізу (табл. 2).

Таблиця 2

Поняття економіко-екологічного аналізу як інструментарію екологізації виробництва

Автори	Трактування
Гартмут Г. [10]	Екологічність виробництва та вживання спеціальних екологічних заходів повинні бути двома взаємопов'язаними параметрами комплексного економіко-екологічного аналізу діяльності підприємства
Китаєв О.В. [11]	Економіко-екологічний аналіз господарської діяльності підприємств та галузей народного господарства дає змогу реалізувати екологічну політику, яка базується на органічному поєднанні вирішення економічних та екологічних проблем у процесі реформування суспільства, створенні умов для розв'язання екологічних проблем в усіх його членів
Мишенін Е.В. [12]	Економіко-екологічний аналіз є головним інструментом оцінки екологічно стійкого розвитку галузей та підприємств й етапом, який передуює прийняттю оптимальних управлінських рішень у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища
Шаров С.Ю. [13]	Аналіз економіко-екологічних взаємозв'язків як в цілому, так і по відношенню до окремих видів природокористування або по відношенню до окремого вигляду природних активів

Джерело: власна розробка

Економіко-екологічний аналіз – це дослідження взаємодії екологічних та економічних процесів, для більш раціонального і дбайливого використання ресурсів довкілля.

Методологічними принципами побудови економіко-екологічного аналізу є: науковість, конкретність, системність, комплексність, об'єктивність, порівнянність, дієвість, регулярність, економічність.

Принцип науковості - основний. Він передбачає використання науково обґрунтованих методик і процедур.

Принцип конкретності полягає в тому, що економіко-екологічний аналіз ґрунтується на об'єктивних даних, а його результати отримують конкретне кількісне вираження.

Економіко-екологічні процеси вивчаються не ізольовано, а в системі і взаємозв'язку з функціональними техніко-технологічними і соціальними. При цьому виявляється залежність кожного досліджуваного показника від його місця в інформаційній системі, що характеризує діяльність господарюючого суб'єкта. Розраховується вартісний аспект взаємодії підприємства з розташованим в динамічній єдності природним і штучним середовищем його функціонування. На основі розробленої системи показників проводиться комплексна і всебічна оцінка впливу економіко-екологічних процесів на результати господарської діяльності, аналізується динаміка їх змін і тенденцій розвитку.

Системність і комплексність економіко-екологічного аналізу полягає також у використанні для його проведення всієї сукупності облікових і позаоблікових джерел інформації. Аналітичні розрахунки виконуються на базі єдиної системи обліку і контролю, в рамках правового поля, що регулює діяльність підприємства.

Об'єктивність проявляється в критичному неупередженому вивченні економіко-екологічних процесів та обґрунтованих рекомендацій для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Порівнянність обумовлюється тим, що дані економіко-екологічного аналізу повинні легко порівнюватись з нормативними, плановими значеннями, галузевими аналогами, і аналогічними даними за минулий період.

Дієвість економіко-екологічного аналізу проявляється в його практичній значимості для оптимізації структури витрат підприємства, руху матеріальних і фінансових потоків і так далі.

Економіко-екологічний аналіз повинен проводитись *регулярно*: по-перше, як складова частина техніко-економічного обґрунтування або бізнес-плану до прийняття остаточного рішення про вибір об'єкта інвестування, по-друге, протягом звітного періоду та на звітну дату при проектному функціонуванні підприємства; по-третє, для аналітичного прогнозування можливих тенденцій розвитку господарюючого суб'єкта.

Економічність полягає в тому, що витрати, пов'язані з проведенням економіко-екологічного ана-

лізу окупаються, дозволяючи не тільки знизити екологічні витрати підприємства, але і скоротити суму економічного збитку від техногенного впливу на рівні народного господарства в цілому, активізуючи процеси поетапної перебудови всієї макроекономічної структури відповідно до вимог міжнародної парадигми сталого розвитку.

Метою економіко-екологічного аналізу є об'єктивна оцінка впливу економіко-екологічних процесів на сутність, зміст, ефективність діяльності підприємства і перспективи його сталого розвитку як системи. При цьому економіко-екологічний аналіз застосовується для порівняння відповідних даних поточного року з інформацією минулих років, плановими, середньогалузевими показниками, а отримані результати є індикатором позитивних тенденцій або серйозних фінансово-економічних труднощів, які можуть виникнути в майбутньому.

Для вирішення перерахованих вище завдань і підвищення ефективності аналітичної роботи на вітчизняних підприємствах може бути запропонована класифікація, в основу якої покладено три критерії: спосіб проведення, тимчасова ознака і відношення до користувача (рис. 1).

Основні методологічні завдання економіко-екологічного аналізу, які можуть бути зведені до основних трьох напрямків:

- розробка системи показників, що відображають результати економіко-екологічних процесів господарської діяльності та їх структурних підрозділів;

- розробка методологічних рекомендацій з аналізу цих показників, а також вдосконалення методик аналізу існуючих техніко-економічних показників господарської діяльності підприємств, в якій знаходили б відображення в якості особливої групи фактори економічного порядку;

- розробка методики та організація планування, обліку і аналізу результатів економіко-екологічних процесів.

Найважливішою ознакою, що визначає специфіку і послідовність етапів аналітичної роботи, є її цільова спрямованість, тобто відношення до користувача, споживача економічної інформації.

За ступенем доступності інформаційного забезпечення (або по відношенню до користувача) у науковій та навчально-методичній літературі виділяють два види аналізу: внутрішній і зовнішній. Стосовно до економіко-екологічного аналізу результати порівняння узагальнені в табл. 3.

Економіко-екологічний аналіз для зовнішніх користувачів базується на даних звітності, яка відповідно до нормативних актів, подається підприємством до органів державного управління і контролю і, по необхідності, може бути опублікована. Аналіз звітності в динаміці сприяє виявленню створених тенденцій розвитку суб'єкта господарювання та визначення його положення в групі споріднених підприємств.

Рис. 1. Класифікаційні ознаки економіко-екологічного аналізу підприємства
 Джерело: власна розробка

Таблиця 3

Порівняльна характеристика економіко-екологічного аналізу для різних груп користувачів інформації

Область порівняння	Економіко-екологічний аналіз	
	для зовнішніх користувачів	для внутрішніх користувачів
1. Користувачі інформації	Зовнішні: державні органи, нинішні та потенційні акціонери, кредитори, постачальники, покупці, преса, інші	Внутрішні: управлінський персонал підприємства (керівники, фахівці)
2. Прийоми обробки інформації	Традиційні для бухгалтерського обліку та економічного аналізу	Традиційні для економічного аналізу та економічної кібернетики
3. Регламентується	Закріпленими законодавчо принципами і нормами, які підпадають під вплив стандартів (наприклад, GAP)	Потребами керуючої системи та її функціональних підрозділів; не підпадає під вплив стандартів
4. Вимірники, які застосовуються	Переважають грошові	Грошові, трудові, натуральні
5. Основний об'єкт аналізу	Вартісне вираження економіко-екологічних процесів на рівні підприємства	Натуральне і вартісне вираження економіко-екологічних процесів на рівні підприємства в цілому, його структурних підрозділів і окремих операцій
6. Обов'язковість ведення	Встановлюється законодавчими актами	За законом не потрібно, але ведеться за рішенням адміністрації підприємства
7. Терміни надання інформації	Після завершення звітного періоду	Протягом звітного періоду, після його завершення, прогноз на майбутні періоди
8. Цільова орієнтація	Сам по собі є метою	Є засобом для досягнення мети

Джерело: власна розробка

Економіко-екологічний аналіз для внутрішніх користувачів базується на більш широкій інформаційній основі, його результати є закритою цільовою інформацією. У рамках цього аналізу скореговані з урахуванням реальних і потенційних екологічних витрат фінансові коефіцієнти, які вивчаються у взаємозв'язку зі структурою виробничих і збутових витрат, прибутком, розрахованим з урахуванням екологічних зобов'язань, обсягом і собівартістю продукції; виявляється вплив екологічних процесів на зміну рентабельності; аналізується виконання кошторисів витрат на природоохоронні заходи. Цільове призначення внутрішнього аналізу - пошук резервів підвищення ефективності виробництва, збільшення прибутку і скорочення екологічних витрат (в частині поточних екологічних зобов'язань, компенсаційних і податкових платежів, штрафних санкцій, які стягуються з підприємства).

Однією з головних ознак відмінності аналізу для зовнішніх і внутрішніх користувачів є методика проведення, обумовлена завданнями, які вирішуються, а також інформаційними можливостями звітних форм.

За способом проведення можна виділити економіко-екологічний аналіз на базі розрахунково-аналітичних (кількісних) методів і на базі евристичних (якісних) методів.

Висновки. В процесі дослідження систематизовані принципи, що створюють економічну і правову основу для розробки і реалізації політики підприємства в області охорони довкілля, а саме: принцип науковості; конкретності; системності і комплексності; об'єктивності; порівнянності; дієвості; економічності.

Також сформовано класифікаційні ознаки економіко-екологічного аналізу підприємства, в основу яких покладено три критерії: спосіб проведення; тимчасова ознака і відношення до користувача, а також наведено порівняльну характеристику економіко-екологічного аналізу для зовнішніх та внутрішніх груп користувачів інформації.

Тематика даного наукового дослідження потребує подальшого розвитку в частині методичних підходів до комплексного економіко-екологічного аналізу та розробки відповідної системи показників, що може стати темою наступних публікацій.

Література

1. Гончарук Т. І. Эколого-экономические аспекты управления промышленными предприятиями. / Т. І. Гончарук, Т. Семенченко. // Проблемы теории и практики управления, № 1. –1999. – С. 95-100.
2. Кирсанова Т. А. Экологический контроллинг – инструмент экоменеджмента / Т. А. Кирсанова, Е. В. Кирсанова, В. А. Лукьянихин // Под ред. В. А. Лукьянихина. – Сумы : Изд. „Козацький вал”, – 2004. – 246 с.
3. Китаев О. В. Методичні підходи до визначення еколого-економічного рейтингу підприємства / О. В. Китаев // Вісник Сумського державного університету. Серія “Економіка”. – 2003. – № 4(50). – С. 166-171.
4. Кобушко І. М. Теоретичні основи екологічного бюджетування. / І. М. Кобушко // Екологізація економіки та освіти як чинник сталого розвитку суспільства. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України, 2005, вип. 15. – С. 320 -326.
5. Кулясов І. П. Экологическая модернизация: теория и практики / М. П. Кулясов. – СПб. : Под науч. ред. Ю. Н. Пахомова. – СПб : НИИХ СПбГУ. – 2004. – 155 с.
6. Черевко Г. В. Економіка природокористування : Навчальний посібник / Г. В. Черевко, М. І. Яцків. – Львів, 1995. – 205 с.
7. Боронос В. М. Эколого-экономический анализ структуризации показателей производства / В. М. Боронос, І. В. Марчук // Вісник СУМДУ, 2006. – № 7. – С. 53-58..
8. Гаркавенко С. С. Маркетинг / С. С. Гаркавенко. – Київ. : Лібра, 2004. – 712 с.
9. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону. / З. В. Герасимчук. І. М. Вахович – Луцьк : ЛДТУ, 2002. – 248 с.
10. Гартмут Г. Еко-баланс як інструмент добровільного оприлюднення балансу використання сировини, енергоносіїв та утворення відходів у процесі виробництва. / Г. Гартмут // Науковий вісник : Зб. наук.-техн. праць „Еколого-економічні проблеми розвитку лісового комплексу”. – Львів : УкрДЛТУ. – 2001, вип. 11.3. – С. 170-174.
11. Китаев А. В. Анализ методических подходов к оценке технико-организационного уровня производства. / А. В. Китаев // Вісник Сумського державного університету. Серія “Економіка”. – 2002. – № 10(43). – С. 60-66.
12. Мишенин Е. В. Эколого-экономический анализ как комплексная категория оценки экологически устойчивого развития / Е. В. Мишенин, Т. В. Токарева // Экологическая экономика и управление. – Сумы : ИПП „Мрия-1” ЛТД, 1997. – Т. 2 : Экономика для экологии. – 2002. – 125–129 с.
13. Шаров С. Ю. Некоторые аспекты эколого-экономического анализа в обеспечении устойчивого развития // Экономика природопользования. Обзорная информация ВИНТИ, 2000, № 3. – С. 23-29.

